

Taidekasvatuksen ja kulttuurialan koulutuksen tila Suomessa

Taidekasvatus on yleisen huomion kohteena erityisesti perusopetuksen uuden tuntijaon valmistelun vuoksi. Taiteilijoiden ja kulttuuriammatteihin johtavan ammatillisen ja korkea-asteen koulutuksen tarjonnan laajuus on jatkuvasti otsikoissa, sillä koulutuksen määrää pidetään ylimitoitettuna alan työvoimatarpeeseen verrattuna. Nuorisobarometri 2009 viestittää samanaikaisesti, että kulttuurin merkitys nuorten elämässä lisääntyy. Analyysissä on kartoitettu taidekasvatuksen kysyntää, tarjontaa ja työllisyysvaikutuksia. Kiistaton päätulos on taidekasvatuksen huikaiseva laajuus maassamme. Kouluopetus mukaan lukien taidekasvatukseen osallistuu vuosittain reilusti yli miljoona suomalaista. Taidekasvatuspalveluiden saatavuus on kuitenkin erittäin epätasaisesti jakautunut taiteenaloittain ja maan eri osissa.

Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelman mukaan hallitus sitoutuu edistämään luovuutta, erilaista lahjakkuutta ja innovatiivisuutta varhaiskasvatuksesta alkaen. Ohjelman mukaan

taide- ja taitoaineiden asemaa vahvistetaan lisäämällä valinnaisuutta. Lasten ja nuorten kulttuuri-toiminnan, taidekasvatuksen ja turvallisen media-ympäristön edellytyksiä parannetaan.

Opetusministeri Henna Virkkunen on useissa puheenvuoroissaan asettunut tukemaan taide- ja taitoaineiden lisäämistä perusopetuksessa. Hänen mielestään se on edellytys myös innovatiivisen ilmapiirin luomiseksi Suomeen. Kulttuuri- ja urheiluministeri Stefan Wallin katsoo, että kulttuurinen näkökulma tulisi ottaa painokkaammin mukaan yhteiskunnan päätöksissä. Taiteen ja kulttuurin hyödyntäminen ja sovellukset eri aloilla parantavat yksilöiden ja yhteisöjen hyvinvointia ja elämänhallintaa. Taide ja kulttuuri tuottavat tieteen ja koulutuksen ohella yhteiskunnan sivistyksellisen perustan. Lisäksi taiteella ja kulttuurilla on osana luovaa taloutta merkittävä kilpailukykyä ja kansantalouden kasvua lisäävä vaikutus.

Analyyysin tausta

Valtioneuvoston vuosille 2007-2012 hyväksymän koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman mukaan luovuutta, erilaista lahjakkuutta ja innovatiivisuutta edistetään varhaiskasvatuksesta lähtien. Opetusministeriön Kulttuuripolitiikan strategia 2020:een on kirjattu tavoitteeksi taide-, taito-, kulttuuriperintö- ja mediakasvatuksen vahvistuminen yleisivistävässä koulutuksessa, vapaassa sivistystyössä ja harrastustoiminnassa. Sen mukaisesti taiteen perusopetusta on perusteltua laajentaa ja monipuolistaa. Kulttuurialojen koulutus ja sen työvoimavastaavuus, erityisesti välittäjäportaan koulutustarve, tulisi arvioida uudelleen. Taide- ja kulttuurilaitosten sisältöjä ja osaamista tulisi hyödyntää elinikäisessä oppimisessa. Kulttuurin tulevaisuudesta valtioneuvoston selontekoehdotuksen (3/2010) tehnyt toimikunta kiinnittää myös voimakkaasti huomiota taide- ja kulttuurikasvatukseen ja -koulutuksen kehittämisen tarpeisiin. Eduskunta käsittelee valtioneuvoston selonteon loppukeväällä 2010.

Taidekasvatuksen arvo ja merkitys tunnustetaan useissa taiteenalakohtaisissa ja muissa ohjelmissa ja Suomi on saanut kansainvälistä huomiota taidekasvatuksensa tuloksista.

Lasten ja nuorten kulttuuri

Taideaineet peruskoulussa, lukiossa ja ammatillisessa peruskoulutuksessa

Perusopetus

Peruskoulun yhteisistä oppiaineista on säädetty perusopetuslaissa (628/1998). Näitä oppiaineita ovat mm. liikunta, musiikki, kuvataide ja käsityö. Perusopetuksen tuntijaosta päättää valtioneuvosto. Nykyisin voimassa olevan valtioneuvoston asetuksella (1435/2001) säädetyn tuntijaon mukaan näiden taide- ja taitoaineiden vähimmäistuntimäärä koko perusopetuksen aikana on 56 vuosiviikkotuntia (vuosiviikkotunti = 38 oppituntia). Asetuksella on säädetty tämän lisäksi myös tähän oppiaineryhmään kuuluvien yksittäisten oppiaineiden vähimmäistuntimääristä ja kaikkiin oppiaineisiin liittyvien valinnaisaineiden vähimmäistuntimäärästä, joka on 13 vuosiviikkotuntia. Taide- ja taitoaineiden todellinen kokonaistuntimäärä voi näissä rajoissa vaihdella koulutuksen järjestäjien tekemien ratkaisujen perusteella.

Peruskoulun taide- ja taitoaineissa viime vuosikymmeninä tapahtuneita muutoksia on varsin vaikea seikkaperäisesti arvioida peruskoulun tuntijaosta vuosina 1985 (8.2.1985) ja 1993 (23.9.1993/834) tehtyjen valtioneuvoston päätösten ja edellä mainitun vuonna 2001 annetun valtioneuvoston asetuksen perusteella. Tämä johtuu siitä, että peruskoulun

Peruskoulun tuntijako taide- ja taitoaineissa vuosina 1985 ja 1993 annettujen valtioneuvoston päätösten ja vuonna 2001 annetun valtioneuvoston asetuksen mukaan

	Vnp 1985 ¹⁾			Vnp 1993 ²⁾			VN-asetus 2001 ³⁾		
	Luokka-aste			Luokka-aste			Luokka-aste		
	1-6	7-9	1-9 yht.	1-6	7-9	1-9 yht.	1-4	5-9	1-9 yht.
	Tuntia	Tuntia	Tuntia	Tuntia	Tuntia	Tuntia	Tuntia	Tuntia	Tuntia
Yhteiset oppiaineet									
Musiikki	6-18	1/3	7-21	6	1	7	4	3	7
Kuvataide	6-18	2/4	8-22	6	2	8	4	4	8
Käsityö	10-18	3	13-21	8	3	11	4	7	11
Liikunta	15-16	7	22-23	12	6	18	8	10	18
Em. aineet yhteensä	Väh. 44	13/17	50-87	Väh. 44	Väh. 12	Väh. 56	Väh. 26	Väh. 30	Väh. 56
Valinnaisaineet									
Musiikki		3-6							
Kuvataide		3-6							
Em. aineet yhteensä		6-12							

¹⁾ 1985: Jos ala-asteella musiikkia, kuvaamataitoa tai käsityötä on 16-18 tuntia, voi liikunnan kokonaismäärä olla 10-16 tuntia. Musiikkia voidaan 7. luokalla opettaa osalle oppilaista 2 tuntia, jolloin vastaavasti on vähennettävä jonkin muun oppiaineen opetusta. Musiikki ja kuvaamataito ovat 8. ja 9. luokalla vaihtoehtoisia aineita.

²⁾ 1993: Valinnaisten oppiaineiden tuntimäärä vuosiluokilla 7-9 on yhteensä enintään 20.

³⁾ 2001: Valinnaisena aineena voidaan opettaa 1 momentissa mainittujen oppiaineiden syventäviä tai soveltavia oppimääriä, useasta oppiaineesta muodostettuja kokonaisuuksia, vieraita kieliä sekä tietotekniikkaan liittyviä aineita. Valinnaisten aineiden nimet määritellään opetussuunnitelmassa. Valinnaisaineiden kokonaismäärä on vähintään 13 tuntia.

rakenteessa ja tuntijaon perusteissa on tapahtunut muutoksia, jotka vaikeuttavat merkittävästi päätösten vertailukelpoisuutta. Lisäksi yhteisten oppiaineiden ja valinnaisten aineiden keskinäiseen suhteeseen on tehty merkittäviä muutoksia. Vuoden 1985 päätöksessä määrättiin yläasteen taide- ja taitoaineiden valinnaisten opintojen absoluuttiset tuntimäärät musiikissa ja kuvataiteessa, kun taas vuoden 1993 päätöksessä määrättiin yläasteen kaikkiin oppiaineisiin liittyvien valinnaisten aineiden enimmäistuntimäärä ja nykyisessä asetuksessa taas näiden aineiden vähimmäistuntimäärä.

Nykyisestä tuntijaosta päätettäessä äidinkielen ja kirjallisuuden tuntimäärää lisättiin kahdella ja matematiikkaa sekä yhteiskuntaoppia yhdellä vuosiviikkotunnilla. Terveystieto lisättiin uutena oppiaineena (3 vuosiviikkotuntia). Lisäysten yhteisvaikutus oli seitsemän vuosiviikkotuntia. Kun oppilaiden kokonaistuntimäärää ei lisätty, vastaava vähennys kohdistui valinnaisaineisiin, todennäköisesti myös taide- ja taitoaineisiin. Valinnaisaineille varatusta tuntimäärästä voidaan osoittaa tunteja muihin opintoihin mm. valinnaisten kielten opintoihin tai tietotekniikkaan, jolloin yksittäisen oppilaan mahdollisuudet valita taide- ja taitoaineiden valinnaisia opintoja heikkenevät. Nykyisen tuntijaon mukaan valinnaisia aineita voidaan tarjota kaikilla perusopetuksen vuosiluokilla. Peruskoulun taide- ja taitoaineiden opintojen volyy-

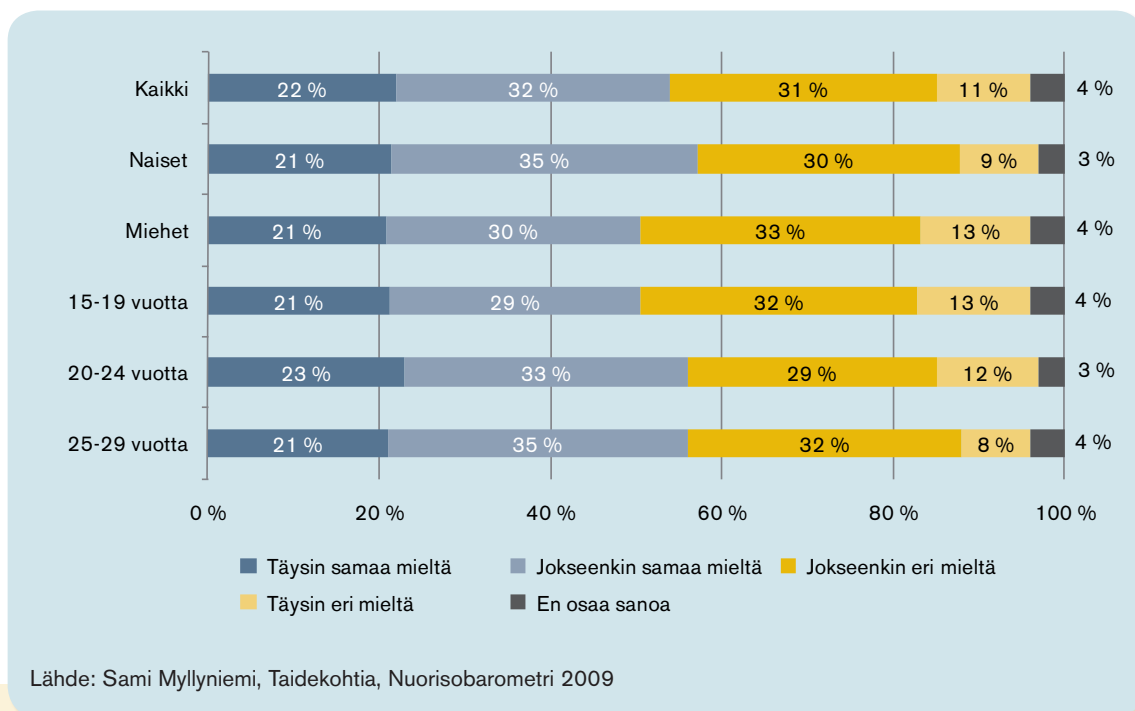
min kehityksestä vuodesta 1985 tähän päivään ei saa täysin tarkkaa kuvaa, sillä peruskoulun ylläpitäjän ja perusopetuksen järjestäjän toimivaltaa on asteittain lisätty. Tämä on vaikuttanut nimenomaan valinnaisaineiden tarjontaan ja oppilaiden valintoihin.

Valtioneuvoston tuntijakopäätösten valossa näyttää kuitenkin siltä, että taide- ja taitoaineiden painoarvo opetuksessa on todennäköisesti käytännössä piententynyt, vaikka vuosien 1993 ja 2001 tuntijakoratkaisujen mukaan näiden aineiden kaikille yhteisten oppimäärien vähimmäisvuosiviikkotuntimäärä on säilynyt samana.

Nuorten käsitys taideopetuksen riittävydestä peruskoulussa

Nuorisobarometrin mukaan nuorten näkemyksissä koulun rooli luovuuden edistäjänä tai tukahduttajana nousee voimakkaasti esiin. Hieman yli puolet haastatelluista 15-29 vuotiaista nuorista on sitä mieltä, että peruskoulussa pitäisi olla nykyistä enemmän taideopetusta. Erot naisten ja miesten sekä eri ikäryhmien välillä ovat verrattain pieniä. Täysin eri mieltä väitteestä olevien osuus eri ryhmissä on vain kymmenen prosentin tienoilla. (Myllyniemi, Taidekohtia, Nuorisobarometri 2009) Samoilla linjoilla nuorten kanssa ovat myös rehtorit. Opetushallituksen toteuttaman kyselyn mukaan vuoden 2001 tuntijaossa määri-

Nuorten vastaukset väittämään "peruskoulussa pitäisi olla enemmän taideopetusta"

teltyä taide- ja taitoaineiden tuntimäärää piti liian matalana 56 % vastanneista rehtoreista (Opetuksen järjestäjien ja rehtoreiden näkemyksiä ja kokemuksia perusopetuksen vuoden 2004 opetussuunnitelmauudistuksesta, Opetushallitus 2009).

Lukiokoulutus

Voimassa olevan valtioneuvoston 14.11.2002 lukio-koulutuksen yleisistä tavoitteista ja tuntijaosta antaman asetuksen (955/2002) mukaan nuorille annettavan lukiokoulutuksen tuntijaossa opiskelijoille pakollisia taito- ja taideaineiden kursseja (kurssi = noin 38 tuntia) musiikissa, kuvataiteessa ja liikunnassa on suoritettava yhteensä viisi. Lisäksi opiskelijoille on tarjottava valittavaksi näihin oppiaineisiin liittyviä jatkokursseja eli syventäviä opintoja kolme kurssia kussakin oppiaineessa. Opetukseen voi kuulua myös koulutuksen järjestäjän päättämiä soveltavia kursseja. Aikuisille suunnatussa lukiokoulutuksessa pakollisiin kursseihin ei sisälly lainkaan taito- ja taideaineita.

Suomen noin 440 lukiosta 18:ssä toteutetaan lukiokoulutuksen erityistä koulutustehtävää taideaineisiin liittyen. Näistä neljällä on musiikin, kolmella kuvataiteen, kolmella musiikin ja kuvataiteen/kuvataiteen, kolmella musiikin ja tanssin/tanssitaiteen, kahdella ilmaisutaidon, yhdellä ympäristötieteiden ja ilmaisutaidon sekä kahdella viestinnän/taidevies-

tinnän erityistehtävä. Ne ovat saaneet erityistehtävää koskevassa luvassa mahdollisuuden poiketa lukion normaalista tuntijaosta. Ne voivat opiskelijavalinnassa painottaa hakijan taitoja siten, että niiden vaikutus voi olla enintään puolet pääsykokeen enimmäispistemäärästä.

Ammatillinen peruskoulutus

Ammatillisiin perustutkintoihin sisältyy opiskelijoille yhteisiä opintoja eli ammattitaitoa täydentäviä tutkinnon osia. Pakollisia yhteisiä opintoja on yhteensä 16 opintoviikkoa ja valinnaisia opintoja neljä opintoviikkoa. Pakollisiin opintoihin kuuluu oppiaineryhmä taito- ja taideaineet, jotka muodostuvat liikunnasta sekä taide ja kulttuuri -nimisestä oppiaineesta. Molemmissa opintojen laajuus on yksi opintoviikko (40 tuntia). Valinnaiset opinnot voidaan valita pakollisista oppiaineista tai taito- ja taideaineiden osalta myös kulttuurien tuntemuksesta. 18 vuotta täyttäneiden opiskelijan ei tarvitse osallistua taito- ja taideaineiden opetukseen, mutta hänellä on halutessaan oikeus osallistua.

Taito- ja taideaineiden tuntijako nuorille annettavassa lukiokoulutuksessa*

Oppiaine tai aineryhmä	Opiskelijalle pakolliset kurssit	Syventävät valtakunnalliset kurssit
Taito- ja taideaineet	5	
Liikunta	2	3
Musiikki	1-2	3
Kuvataide	1-2	3

* Tuntijako perustuu valtioneuvoston vuonna 2002 antamaan asetukseen lukiokoulutuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista ja tuntijaosta

Koulun kerhotoiminta ja aamu- ja iltapäivätoiminta

Perusopetusta tukeva koulujen kerhotoiminta oli laajimmillaan vuosina 1990-1991, jolloin kerhojen lukumäärä nousi noin 19 000 kerhoon. 1990-luvun alkupuolen laman seurauksena kerhojen määrä kääntyi rajuun laskuun eikä säästötoimia purettu laman päätyttyäkään. Vuonna 2000 kerhojen määrä oli noin 10 000 ja keväällä 2008 enää noin 2 000.

Kerhotoiminnan elvyttäminen ja kehittäminen käynnistyi vuonna 2008 osana Perusopetus paremmaksi (POP) -ohjelmaa. Kerhojen määrä nousi vuosina 2008-2009 jo noin 8 000 kerhoon ja niihin kuului yli 155 000 lasta ja nuorta. Lukuvuonna 2009-2010 kerhoja on yhteensä noin 12 000 ja niihin osallistuu noin 200 000 oppilasta, mikä on 36 % kaikista peruskouluikäisistä. Jo 85 % kunnista on mukana toteuttamassa koulun kerhotoiminnan kehittämistä. Valtion erityisavustusta toimintaan on suunnattu vuosina 2008-2010 yhteensä 20,7 miljoonaa euroa.

Kerhoihin osallistuminen on oppilaille vapaaehtoista ja maksutonta. Kerhojen vetäjistä 74 % on koulujen opettajia. Lisäksi kerhoihin voidaan palkata vetäjiä kolmannelta sektorilta, kuten liikuntaseuroista, kansalaisopistoista tai taiteen perusopetuksen oppilaitoksista kuten musiikkiopistoista. Kerhojen vetäjien pätevyystasovaatimuksista päättää koulun rehtori.

Noin 300 koulutuksen järjestäjästä arviolta 60 % järjesti lukuvuonna 2009-2010 musiikkikerhoja, 50 % kädentaitokerhoja, 32 % ilmaisutaitokerhoja, 21 % kuvataidekerhoja ja 12 % tanssikerhoja. Liikuntakerhojen osuus kerhoista oli kaikkein suurin ja musiikkikerhojen osuus toiseksi suurin. (Riitta Rajala, Opetushallituksen verkkosivut). (Koulun kerhotoiminnan kehittäminen - Syksy 2009, Opetushallitus)

Koulun kerhotoiminta voi olla myös koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa. Aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestäminen on lakisääteistä toimintaa, josta perittävien maksujen enimmäismäärästä on säädetty perusopetuslaissa. Toiminnan järjestämisestä vastaa kunta, jolle myönnetään tarkoitukseen valti-onosuutta. Toimintaa järjestetään käytännössä koko maassa. Toiminta puuttuu ainoastaan yhdeksästä kunnasta, joissa kaikissa ei ole koulua. Kerhotoiminnan tavoin aamu- ja iltapäivätoiminta tarjoaa erilaisia harrastusmahdollisuuksia. Sekä aamu- ja iltapäivätoimintaan että koulun kerhotoimintaan osallistuu usein samoja lapsia, joten näiden toimintojen koordinointia pyritään yhdistämään. Kunnasta riippuen aamu- ja iltapäivätoiminta voi olla myös taiteen perusopetusta.

Taiteen perusopetus

Taiteen perusopetus on kouluopetuksen ulkopuolista ensisijaisesti lapsille ja nuorille tarkoitettua taidekasvatusta. Taiteen perusopetusta annetaan mm. musiikkioppilaitoksissa, lasten ja nuorten kuvataidekouluissa, tanssioppilaitoksissa, käsityökouluissa, sirkuskouluissa ja monissa muissa oppilaitoksissa, joiden ylläpitäjinä ovat kunnat, kuntayhtymät, rekisteröidyt yhteisöt tai säätiöt. Vuonna 2008 taiteen perusopetusta järjestävien oppilaitosten ylläpitäjistä 47 % oli kuntia, 30 % järjestöjä ja yhdistyksiä, 19 % yksityisiä yrityksiä, 2 % kuntayhtymiä ja 2 % säätiöitä.

Eri taiteenaloilla annettava taiteen perusopetus etenee tavoitteellisesti tasolta toiselle ja antaa oppilaille valmiuksia ilmaista itseään sekä hakeutua alan ammatilliseen ja korkea-asteen koulutukseen. Opetus noudattaa koulutuksen järjestäjän hyväksymiä opetussuunnitelmia, joiden tulee perustua Opetushallituksen päättämiin opetussuunnitelman perusteisiin.

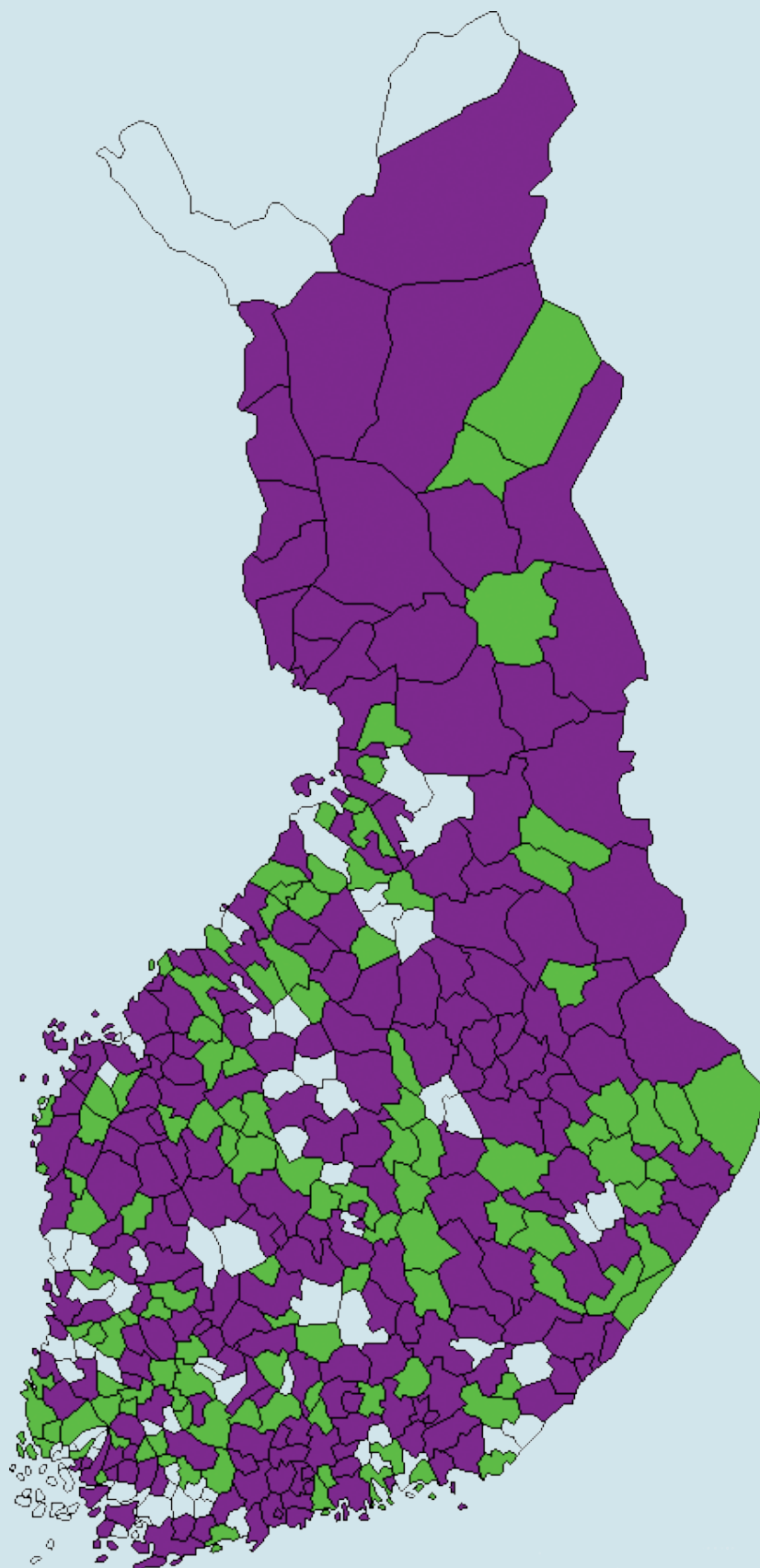
Taiteen perusopetuksen oppimäärät ovat yleinen oppimäärä ja laaja oppimäärä. Laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet on vahvistettu musiikille, tanssille, teatteritaiteelle ja visuaalisille taiteille (arkkitehtuuri, kuvataide ja käsityö) sekä sirkustaiteelle. Yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteet on vahvistettu musiikille, tanssille, sanataiteelle, esittäville taiteille (sirkustaide ja teatteritaide)

ja visuaalisille taiteille (arkkitehtuuri, audiovisuaalinen taide, kuvataide ja käsityö). Vuonna 2010 taiteen perusopetusta antaa opetusministeriön myöntämällä opetustuntikohtaiseen valtiosuuteen oikeutavalla luvalla 89 musiikkioppilaitosta ja 41 muiden taiteenalojen oppilaitosta. Taiteen perusopetus voi myös olla koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa. Taiteen perusopetusta aamu- ja iltapäivätoimintana opiskelevan tulee kuitenkin olla taiteen perusopetusta antavan oppilaitoksen oppilas. Koska kyseessä on oma koulutusmuotonsa, oppilaille tulee taata mahdollisuus jatkaa opiskeluaan taiteen perusopetuksen piirissä sen jälkeen, kun oppilas ei enää osallistu aamu- ja iltapäivätoimintaan.

Oppilaitosverkko

Taiteen perusopetuksen opetustuntikohtaista valtiosuutta saa vain osa laajasta oppilaitosverkosta. Taiteen perusopetusta järjestettiin vuonna 2008 yhteensä 341 kunnassa. Opetusta ei järjestetty 74 kunnassa. Taiteen perusopetusta järjestävien oppilaitosten päätoimipisteitä oli 206 kunnassa ja sivutoimipisteitä 119 kunnassa. Opetusta järjestäviä oppilaitoksia oli kaikkiaan 465. Taiteen perusopetuksen oppilaitosrekisterin mukaan musiikkikoulu-, musiikkiopisto-, konservatorio-nimisiä ja muita musiikkioppilaitoksia oli näistä noin 130, kansalais- ja työväenopistoja

Taiteen perusopetuksen oppilaitosten pää- ja sivutoimipisteiden sijaintikunnat vuonna 2008

■ Päätoimipisteiden sijaintikunnat (206) ■ Sivutoimipisteiden sijaintikunnat (119)

Lähde: Koramo, Marika: Taiteen perusopetus 2008, Opetushallitus.

Taiteen perusopetuksen oppilasmäärä taiteenaloittain vuosina 1999, 2002 ja 2008

	1999	2002	2008
Musiikki	43 489	45 187	67 165
Tanssi	21 785	24 321	36 211
Esittävät taiteet	3 157	4 284	3 966
Visuaaliset taiteet	24 739	27 394	26 924
Sanataide	535	593	478
Yhteensä	93 705	101 779	134 744

Lähde: Marika Koramo, Taiteen perusopetus 2008, Opetushallitus

noin 130, kuvataiteen ja muiden taiteenalojen oppilaitoksia noin 70 ja baletti- ja tanssikouluja lähes 60. (Marika Koramo, Taiteen perusopetus 2008, Opetushallitus) Luvut perustuvat vuonna 2008 voimassa olleeseen kuntajakoon. Vuoden 2010 alussa Suomessa on yhteensä 342 kuntaa.

Oppilasmäärä

Taiteen perusopetuksen oppilasmäärä oli lukuvuonna 2007-2008 yhteensä lähes 134 000. Musiikin opetuksen oppilasmäärä oli tästä puolet. Oppilasmäärä on kasvanut vuodesta 1999 kaikilla taiteenaloilla. Oppilasmäärä on kuitenkin hieman laskenut vuodesta 2002 vuoteen 2008 esittävien taiteiden (teatteritaide ja sirkustaide), visuaalisten taiteiden (kuvataide, käsityö, arkkitehtuuri ja audiovisuaalinen taide) ja sanataiteen taiteenaloilla.

Musiikin opiskelijoiden suuri osuus voi johtua siitä, että vuosikymmeniä toiminut musiikkioppilaitosverkosto on vakiinnuttanut asemansa ja oppilaitosten määrä ja julkinen tuki on muihin taiteenaloihin verrattuna mittavaa. Muiden taiteenalojen opetuksen järjestämisen rahoitus on epävakammalla pohjalla ja tarjotun opetuksen laajuus ja toteutuneet oppilasmäärät ovat myös selvästi pienempiä kuin musiikissa.

Alueellinen saatavuus

Mahdollisuudet taiteen perusopetuksen saamiseen ovat alueittain varsin epätasa-arvoiset. Kun Keski-Pohjanmaalla peruskouluikäisistä osallistui lukuvuonna 2007-2008 taiteen perusopetukseen 44 % ja Päijät-Hämeessä noin 38 %, niin Pohjanmaalla, Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa osallistumisaste oli vain 13,5 %:n tienoilla. Manner-Suomen keskiarvo oli 24,1 %.

Alueellisen saavutettavuuden eroja kuvastaa myös laskelmataulukko, jossa on esitetty laskelma siitä, kuinka paljon taiteen perusopetuksen oppilaspaikkoja tulisi lisätä, jotta niitä olisi 7-15-vuotiasta oppilasta kohden yhtä paljon kuin Manner-Suomessa keskimäärin (24 %) tai Uudellamaalla (33 %). Manner-Suomen keskiarvoon pääsemiseksi eri maakuntiin tarvittaisiin yhteensä lähes 19 000 taiteen perusopetuksen paikkaa lisää. Eniten, lähes 5 000 paikkaa tarvittaisiin Pohjois-Pohjanmaalle. Uudemaan tasolle pääsemiseksi oppilaspaikkoja tarvittaisiin Manner-Suomessa yhteensä yli 51 000 lisää.

Erot taiteen perusopetuksen alueellisessa saatavuudessa ovat suuria myös taiteenaloittain. Musiikin tarjonta oppilasmäärällä mitattuna oli suhteessa 7-15-vuotiaiden ikäryhmään Itä-Uudellamaalla yli nelinkertainen Kainuuseen verrattuna. Tanssin opetusta oli tarjolla Uudellamaalla 11,2 %:lle ja

Taiteen perusopetuksen oppilasmäärät taiteenaloittain ja maakunnittain lukuvuonna 2007-2008*

	Oppilaat yhteensä	Oppilasmäärä suhteessa 7-15-vuotiaisiin					
		Yhteensä	Musiikki	Tanssi	Esittävät taiteet	Visuaaliset taiteet	Sanataide
Uusimaa	47 767	33,0 %	15,4 %	11,2 %	0,9 %	5,5 %	0,04 %
Itä-Uusimaa	3 700	31,8 %	22,1 %	2,1 %	0,3 %	7,3 %	-
Varsinais-Suomi	8 501	18,2 %	8,8 %	6,1 %	0,4 %	2,9 %	-
Satakunta	3 635	15,7 %	7,1 %	0,6 %	0,1 %	8,0 %	-
Kanta-Häme	3 992	21,5 %	10,3 %	5,9 %	0,7 %	4,2 %	0,29 %
Pirkanmaa	11 093	23,2 %	12,1 %	4,6 %	1,5 %	5,0 %	0,06 %
Päijät-Häme	7 788	37,8 %	12,3 %	20,3 %	0,1 %	5,1 %	-
Kymenlaakso	3 540	19,3 %	9,2 %	2,2 %	2,4 %	5,2 %	0,24 %
Etelä-Karjala	3 111	23,8 %	11,8 %	6,3 %	2,1 %	3,6 %	-
Etelä-Savo	4 220	27,8 %	18,4 %	2,3 %	0,9 %	6,2 %	-
Pohjois-Savo	5 100	19,9 %	14,3 %	1,5 %	0,1 %	4,0 %	-
Pohjois-Karjala	3 853	22,6 %	13,6 %	1,3 %	1,6 %	5,7 %	0,45 %
Keski-Suomi	6 009	21,3 %	8,6 %	6,7 %	0,4 %	5,2 %	0,43 %
Etelä-Pohjanmaa	4 431	20,7 %	11,7 %	2,9 %	-	6,1 %	-
Pohjanmaa	2 590	13,6 %	9,6 %	2,7 %	0,2 %	1,02 %	-
Keski-Pohjanmaa	3 635	44,0 %	17,6 %	5,0 %	1,5 %	19,4 %	0,53 %
Pohjois-Pohjanmaa	6 319	13,5 %	7,8 %	3,4 %	0,4 %	1,8 %	0,08 %
Kainuu	1 155	13,3 %	5,3 %	5,0 %	0,3 %	2,6 %	0,13 %
Lappi	3 239	16,7 %	8,8 %	3,4 %	0,6 %	3,9 %	-
Manner-Suomi yhteensä	133 679	24,1 %	12,1 %	6,4 %	0,7 %	4,9 %	0,09 %

*Sisältää taiteenlajien yleisen ja laajan oppimäärän oppilaat

Lähde: Marika Koramo, Taiteen perusopetus 2008, Opetushallitus

Laskelma, kuinka paljon taiteen perusopetuksen oppilaspaikkoja tulisi lisätä, jotta niitä olisi 7-15-vuotiasta oppilasta kohden yhtä paljon kuin Manner-Suomessa keskimäärin (24 %) tai Uudellamaalla (33 %)

	Oppilaat yhteensä	Oppilasmäärä suhteessa 7-15-vuotiaisiin	Oppilaspaikkoja tulisi lisätä valtakunnan keskiarvoon (24,1 %) pääsemiseksi	Oppilaspaikkoja tulisi lisätä Uudenmaan tasolle (33,0 %) pääsemiseksi
Uusimaa	47 767	33,0 %		
Itä-Uusimaa	3 700	31,8 %		136
Varsinais-Suomi	8 501	18,2 %	2 763	6 912
Satakunta	3 635	15,7 %	1 935	3 987
Kanta-Häme	3 992	21,5 %	487	2 137
Pirkanmaa	11 093	23,2 %	439	4 687
Päijät-Häme	7 788	37,8 %		
Kymenlaakso	3 540	19,3 %	884	2 513
Etelä-Karjala	3 111	23,8 %	40	1 200
Etelä-Savo	4 220	27,8 %		792
Pohjois-Savo	5 100	19,9 %	1 064	3 335
Pohjois-Karjala	3 853	22,6 %	259	1 774
Keski-Suomi	6 009	21,3 %	805	3 316
Etelä-Pohjanmaa	4 431	20,7 %	725	2 625
Pohjanmaa	2 590	13,6 %	2 010	3 704
Keski-Pohjanmaa	3 635	44,0 %		
Pohjois-Pohjanmaa	6 319	13,5 %	4 995	9 163
Kainuu	1 155	13,3 %	942	1 715
Lappi	3 239	16,7 %	1 436	3 159
Manner-Suomi yhteensä	133 679	24,1 %	18 784 *	51 155 *

* Oppilaspaikkojen lisäyslaskelmissa yhteensä-rivillä esitetään maakuntien lisäystarpeen summa

15-24-vuotiaiden luovat harrastukset vuosina 1981, 1991, 1999 ja 2009

Luova harrastus	Harrastavien osuus 15-24-vuotiaista			
	1981	1991	1999	2009
Soittaminen	24 %	24 %	23 %	21 %
Valokuvaaminen	-	-	13 %	18 %
Kuvataiteet	19 %	22 %	24 %	20 %
Videokuvaaminen	-	-	7 %	5 %
Tanssi	15 %	13 %	10 %	9 %

Lähde: Sami Myllyniemi, Taidekohtia, Nuorisobarometri 2009; Ajankäyttötutkimukset 1981, 1991 ja 1999, Tilastokeskus

Päijät-Hämeessä yli 20 %:lle peruskouluikäisistä, Itä-Uudellamaalla ja Kymenlaaksossa vain kahdelle prosentille. Esittävien taiteiden opetusta oli tarjolla eniten Kymenlaaksossa, jossa oppilaita 7-15 vuotiaista oli 2,4 %. Koko maan keskiarvo oli esittävien taiteiden osalta 0,7 %. Visuaalisten taiteiden tarjonta oli laajimmillaan Keski-Pohjanmaalla ja pienimmillään Pohjanmaalla. Sanataiteen opetus puuttui kymmenestä maakunnasta.

Kulttuurinen aktiivisuus ja omatoiminen harrastaminen

Kulttuuripalveluiden tärkeys suomalaisten nuorten elämässä yleensä ja vapaa-ajassa erityisesti on kasvanut viimeisten kymmenen vuoden aikana (1999-2009). Nuorisobarometrin (Sami Myllyniemi, Taidekohtia, Nuorisobarometri 2009) mukaan nuorten mielestä taide antaa ennen kaikkea elämyksiä, ja kaksi kolmesta katsoo, että se avaa uusia näkökulmia maailmaan. Nuorten mielestä taide voi vaikuttaa yhteiskuntakehitykseen, identiteettiin ja itsetuntemukseen.

Ajankäyttötutkimukset vuosilta 1981, 1991, 1999 ja nuorisobarometrin tiedot kuitenkin osoittavat, että nuorten ns. luovissa harrastuksissa on tapahtumassa muutosta. Kymmenvuotiskaudella 1999-2009 luova harrastaminen on hieman vähentynyt erityisesti kuvataiteissa mutta myös soittamisessa, videokuvaami-

nessa ja tanssissa. Vuonna 2009 soittamista harrasti 21 %, kuvataiteita 20 % ja tanssia 9 %.

Nuorten luovien harrastusten kirjo on moninainen. Suosituimpia ovat käsityöt, soittaminen, valokuvaaminen ja kuvataiteet, joita harrastavien osuus on 20 %:n tienoilla. Kirjoittajia ja tanssijoita nuorisista on kymmenisen prosenttia.

Taideharrastukset kasautuvat huomattavassa määrin: 40 %:lla on useampi kuin yksi luova harrastus, hieman yli neljänneksellä on ainakin kolme harrastusta. Nuorista 15-29-vuotiaista 37 % kokee, ettei heillä ole yhtään luovaa harrastusta. Taideharrastukset kiinnostavat nuoria, vaikka harrastusmahdollisuutta ei olisikaan tarjolla. Erityisen monet nuoret halusivat harrastaa jonkin soittimen soittamista (13 %), tanssia (10 %) ja valokuvaamista (9 %), mutta eri syistä mahdollisuutta ei ole ollut (ajan puute, kalleus, tarjonnan puute). Kulttuuriharrastuksiin osallistumiseen kannustavat ilon, elämysten ja onnistumisten kokemukset, mahdollisuus ilmaista itseä, luoda uutta ja oppia uusia taitoja sekä saada ohjausta ja palautetta. Vanhempien, etenkin äidin, kannatuksella on suuri merkitys.

Lasten harrastustoiminnan edellytysten lisäämiseksi ja lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi on 2000-luvulla käynnistetty esimerkiksi opetusministeriön vuonna 2003 perustama lastenkulttuurikes-

Luova harrastus	Kaikki %	Naiset %	Miehet %
Käsityöt	21	23	19
Soittaminen	21	20	21
Valokuvaaminen	20	22	18
Kuvataiteet	19	23	15
Kuvien teko ja käsittely tietokoneella	17	17	16
Laulaminen	15	16	14
Kirjoittaminen (ml. blogit)	12	14	10
Tanssi	9	12	6
Videokuvaaminen	6	6	5
Musiikin teko tietokoneella	5	4	7
Kulttuuritapahtumien järj.	5	5	5
Näytteleminen, muu teatteritoiminta	3	4	3
Sarjakuvien tekeminen	3	3	3
Grafiittien ja tagejen teko	1	1	1
Sirkustaide	1	1	1
Muu luova harrastus	2	3	2

Lähde: Sami Myllyniemi, Taidekohtia, Nuorisobarometri 2009

kusten Taikalamppu-verkosto ja Suomen Kulttuurirahaston Myrsky-hanke.

Taikalamppu-verkoston kuuluu 11 lastenkulttuurikeskusta ympäri maan. Verkoston toiminta muodostuu mm. lyhytkestoisten taidekursseiden järjestämisestä sekä koulujen kanssa tehtävästä yhteistyöstä taide- ja kulttuurikasvatuksen kehittämiseksi. Taikalampun palveluita käyttää vuosittain noin 300 000 lasta ja nuorta ja toiminta työllistää noin 3 900 taiteen eri alojen ammattilaista.

Suomen kulttuurirahaston vuonna 2008 käynnistämän kolmivuotisen Myrsky-hankkeen tavoitteena on saada nuoret vahvistumaan sosiaalisesti ja mukaan yhteisölliseen toimintaan taiteen avulla. Erityishuomiota kiinnitetään 13 17-vuotiaisiin nuoriin, joilla on vähän mahdollisuuksia asuinalueen syrjäisyyden, lähipiirin tuen puuttumisen tai muun syyn takia. Hankkeen väliraportin mukaan loppuvuodesta 2009 erilaisia nuorten taidehankkeita oli rahoitettu yli kolmella miljoonalla eurolla ja niihin oli osallistunut yli 10 000 nuorta.

Internet

Nuorison kulttuuri- ja vapaa-aikakäyttäytyminen on muuttunut internetin kehityksen myötä. Kahdessa vuodessa nettikäyttö on tihtentynyt: vuonna 2007 puolet ja vuonna 2009 neljä viidestä arvioi

käyttävänsä nettiä kerran päivässä. Internet ja koko digitaalinen ympäristö tarjoavat uusia kulttuurikäyttäytymisen muotoja ja niitä kehittyi koko ajan. Näitä muotoja ei saada perinteisin kyselyin ”kaapattuksi tilastohaaviin”. Digokuvaaminen, kuvien ja videoklippien julkaiseminen netissä, blogit, Facebook, IRC-Galleria ja MySpace ovat uusia luovan toiminnan muotoja. On oletettavissa, että ”perinteisten” luovien taideharrastusten rinnalla uusien medioiden tarjoamat taiteellisia taitoja vaativat harrastusmuodot lisäävät suosiotaan. Tämä voi osaltaan lisätä nuorten, ja myös muiden ikäluokkien luovia harrastuksia.

Kulttuurin ammatillinen koulutus ja korkeakouluopinnot

Kulttuuri- ja taidealan ammatillisella koulutuksella ja korkeakouluopetuksella on Suomessa pitkät perinteet, sillä useimmilla taidealoilla koulutusta alettiin järjestää jo 1800-luvulla. Kulttuurialan koulutukseen luetaan nykyisin opetushallinnon koulutusluokituksen mukaan käsi- ja taideteollisuuden, viestintä- ja informaatiotieteiden, kirjallisuuden, teatterin ja tanssin, musiikin, kuvataiteen sekä kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen koulutus. Kirjallisuuden sekä kulttuurin- ja taiteiden tutkimuksen koulutusta annetaan ainoastaan yliopistosektorilla ja kuvataiteiden koulutusta vain ammattikorkeakoulu- ja yliopistosektoreilla.

Maakunta	Ammatilliset oppilaitokset (peruskoulutus)	Ammatti-korkeakoulut	Yliopistot	Yhteensä
Uusimaa	12	4	5	21
Josta pääkaupunkiseutu	6	4	5	15
Muu Uusimaa	5			5
Varsinais-Suomi	3	4	2	7
Satakunta	1	1	1	3
Kanta-Häme	4	1		5
Pirkanmaa	4	1	1	6
Päijät-Häme	1	1		2
Kymenlaakso	2	1		3
Etelä-Karjala	1	1		2
Etelä-Savo	2	1		3
Pohjois-Savo	3	1	1	5
Pohjois-Karjala	2	1	1	3
Keski-Suomi	1	2	1	3
Etelä-Pohjanmaa	3	1		4
Pohjanmaa	3	1	1	4
Keski-Pohjanmaa	1	1		2
Pohjois-Pohjanmaa	7	1	1	8
Kainuu	1			1
Lappi	2	1	1	4
Itä-Uusimaa	2			2
Yhteensä	55	24	15	94

Lähde: Opetus- ja kulttuuriministeriö; Tilastotietojen raportointipalvelu WERA Opetushallitus

Kulttuurialan oppilaitokset

Kulttuurialan ammatillista ja korkea-asteen koulutusta järjestettiin vuonna 2010 yhteensä 94 oppilaitosyksikössä. Näistä yksiköistä ammatillisiin oppilaitoksiin kuului 55, ammattikorkeakouluihin 24 ja yliopistoihin 15. Ammatillista koulutusta järjestäviä oppilaitosyksiköitä oli kaikissa maakunnissa, ammattikorkeakouluyksiköitä Itä-Uuttamaata ja Kainuuta lukuun ottamatta kaikissa maakunnissa ja yliopistokoulutusta järjestäviä yksiköitä kymmenessä maakunnassa. Kulttuurialan tutkintoon johtamatonta koulutusta järjestetään lisäksi mm. kansanopistoissa.

Kulttuurialan oppilaitosyksiköiden kokonaisopiskelijamäärä oli noin 32 300 vuonna 2008. Laitosten keskikoko opiskelijamäärällä mitattuna on varsin pieni. Ammatillisessa koulutuksessa oppilaitosyksikön keskikoko oli vuonna 2008 noin 190 opiskelijaa, ammattikorkeakoulusektorilla noin 370 opiskelijaa ja yliopistosektorilla noin 740 perustutkinto-opiskelijaa.

Kulttuurialan koulutustarjonta

Kulttuurialan koulutustarjonta ns. nuorten koulutuksen uusien opiskelijoiden määrällä mitattuna oli vuonna 2008 yhteensä 7 486 aloittajaa. Ammatillisen peruskoulutuksen aloittajia oli noin 3 686, ammattikorkeakoulututkintoon johtavan koulutuksen aloittajia noin 2 268 ja yliopistokoulutuksen aloittajia 1 532. Uusia opiskelijoita oli vuoteen 2006 verrattuna noin 350 vähemmän. Vähennykset kohdistuivat pääosin ammatilliseen peruskoulutukseen.

Kulttuurialan koulutuksen painoarvo maakunnan koko koulutustarjonnassa oli suurin Pohjois-Karjalassa ja Päijät-Hämeessä, joissa se oli lähes kaksinkertainen maan keskiarvoon verrattuna. Suppeinta tarjontaa oli Ahvenanmaalla ja Etelä-Karjalassa.

Kulttuurialan uudet opiskelijat maakunnittain vuonna 2008

Maakunta	Kulttuurialan uudet opiskelijat				Kulttuuri- alan uusien opiskelijoiden osuus 19-21 v. väestöstä	19-21 vuotias väestö alueel- la (ikäluokki- en keskiarvo)
	Yhteensä	Opetussuun- nitelmape- rusteinen ammattillinen koulutus	Ammattikor- keakoulu, nuorten koulutus*	Yliopistot, perustutkinto- koulutus		
Uusimaa	1 964	790	455	719	11,2 %	17 599
Varsinais-Suomi	674	245	277	152	12,2 %	5 532
Satakunta	216	105	47	64	8,6 %	2 510
Kanta-Häme	236	136	100		12,5 %	1 883
Pirkanmaa	661	352	182	127	11,1 %	5 951
Päijät-Häme	366	193	173		16,5 %	2 216
Kymenlaakso	233	109	124		12,6 %	1 856
Etelä-Karjala	72	32	40		4,7 %	1 526
Etelä-Savo	182	102	80		10,7 %	1 707
Pohjois-Savo	386	187	179	20	12,9 %	3 003
Pohjois-Karjala	358	231	94	33	17,3 %	2 071
Keski-Suomi	459	155	131	173	13,1 %	3 509
Etelä-Pohjanmaa	237	127	110		10,2 %	2 321
Pohjanmaa	198	110	45	43	8,9 %	2 225
Keski-Pohjanmaa	95	62	33		10,3 %	923
Pohjois-Pohjanmaa	640	443	129	68	12,4 %	5 151
Kainuu	99	99			10,7 %	926
Lappi	357	155	69	133	15,5 %	2 308
Itä-Uusimaa	37	37			13,0 %	285
Ahvenanmaa	16	16			1,7 %	934
KOKO MAA	7 486	3 686	2 268	1 532	11,6 %	64 436

* Nuorten ammattikorkeakoulutuksessa aloittaneet

Lähde: Tilastokeskus

Kulttuurialan opiskelijat maakunnittain vuonna 2008

Maakunta	Kulttuurialan opiskelijat			
	Yhteensä	Opetussuunnitelma- perusteinen ammattillinen koulutus	Ammattikorkeakoulu, nuorten koulutus	Yliopistot, perus- tutkintokoulutus
Uusimaa	9 812	2 045	2 109	5 658
Varsinais-Suomi	3 460	665	1 370	1 425
Satakunta	809	267	232	310
Kanta-Häme	826	372	454	
Pirkanmaa	3 024	951	947	1 126
Päijät-Häme	1 489	626	838	25
Kymenlaakso	830	279	551	
Etelä-Karjala	329	124	205	
Etelä-Savo	586	303	283	
Pohjois-Savo	1 345	488	757	100
Pohjois-Karjala	1 330	651	436	243
Keski-Suomi	2 220	379	573	1 268
Etelä-Pohjanmaa	788	351	437	
Pohjanmaa	893	323	252	318
Keski-Pohjanmaa	338	166	172	
Pohjois-Pohjanmaa	2 261	1 141	556	564
Kainuu	276	276		
Lappi	1 561	417	284	860
Itä-Uusimaa	91	91		
Ahvenanmaa	29	29		
KOKO MAA	32 297	9 944	10 456	11 897

Lähde: Tilastokeskus

Opetussuunnitelmaperusteisen ammatillisen peruskoulutuksen tutkinnot maakunnittain vuonna 2008

	Käsi- ja taideollisuus	Viestintä ja informaatiotieteet	Teatteri ja tanssi	Musiikki	Yhteensä
Uusimaa	159	256	12	43	470
Itä-Uusimaa	14	11			25
Varsinais-Suomi	136	21	9	17	183
Satakunta	23	43		8	74
Kanta-Häme	59	42			101
Pirkanmaa	195	46	6	6	253
Päijät-Häme	94	38		32	164
Kymenlaakso	35	14		5	54
Etelä-Karjala	26	12			38
Etelä-Savo	71	11			82
Pohjois-Savo	45	48		17	110
Pohjois-Karjala	42	87	10	17	156
Keski-Suomi	34	45		22	101
Etelä-Pohjanmaa	63	27			90
Pohjanmaa	43	38		6	87
Keski-Pohjanmaa	22	18		9	49
Pohjois-Pohjanmaa	206	106		13	325
Kainuu	39	33		4	76
Lappi	34	44	11	19	108
Ahvenanmaa		12			12
Koko maa	1 340	952	48	218	2 558

Lähde: Tilastokeskus

Kulttuurialan ammattikorkeakoulututkinnot vuonna 2008*

	Käsi- ja taideollisuus	Viestintä ja informaatiotieteet	Teatteri ja tanssi	Musiikki	Kuvataide	Muu kulttuurialan koulutus	Yhteensä koko kulttuuriala
Uusimaa	100	211	28	91		19	449
Varsinais-Suomi	69	96	16	31	18	25	255
Satakunta		13			20		33
Kanta-Häme	96						96
Pirkanmaa		117		28	32		177
Päijät-Häme	63	56		32	20		171
Kymenlaakso	51	49					100
Etelä-Karjala	13				19	13	45
Etelä-Savo	18					21	39
Pohjois-Savo	122	29	10	28			189
Pohjois-Karjala	37	24		12	14		87
Keski-Suomi	12	25		42		10	89
Etelä-Pohjanmaa	25	23				26	74
Pohjanmaa	7	3	8	10	6		34
Keski-Pohjanmaa			1	2			3
Pohjois-Pohjanmaa		44	10	19			73
Lappi		31			14		45
Koko maa	613	721	73	295	143	114	1 959

* Sisältää nuorten ja aikuiskoulutuksessa suoritettut tutkinnot. Aikuiskoulutuksessa kulttuurialan tutkinnoista suoritettiin 306 tutkintoa.

Lähde: Tilastokeskus

Kulttuurialan ylemmät korkeakoulututkinnot vuonna 2007*

	Käsi- ja taide-teollisuus	Viestintä ja informaatio-tieteet	Kirjallisuus	Teatteri ja tanssi	Musiikki	Kuvataide	Kulttuurin ja taiteiden tutkimus	Yhteensä
Uusimaa	195	43	56	60	147	30	87	618
Varsinais-Suomi		17	21		6		52	96
Satakunta	6						17	23
Pirkanmaa		54	29	2	9		16	110
Päijät-Häme		8						8
Pohjois-Savo					16			16
Pohjois-Karjala			13				14	27
Keski-Suomi		41	21		31		47	140
Pohjanmaa		27						27
Pohjois-Pohjanmaa		6	21		17		7	51
Lappi	80							80
Yhteensä	281	196	161	62	226	30	240	1 196

* Tilastovuotena käytetty vuotta 2007, joka osoittaa kulttuurialan tutkintojen tavanomaista tasoa vuosittain. Tutkinnonuudistuksen siirtymäajan päättymisen johdosta vuoden 2008 valmistumismäärät ovat huomattavasti suuremmat, yhteensä kulttuurialalta vuonna 2008 valmistui 1 968 ylempää korkeakoulututkintoa

Kulttuurialan tohtorintutkinnot vuonna 2008*

	Käsi- ja taide-teollisuus	Viestintä ja informaatio-tieteet	Kirjallisuus	Teatteri ja tanssi	Musiikki	Kulttuurin- ja taiteiden tutkimus	Yhteensä
Uusimaa	9	3	6	2	16	13	49
Varsinais-Suomi			2		1	4	7
Satakunta						1	1
Pirkanmaa		3	1		1		5
Pohjois-Savo					1		1
Pohjois-Karjala			1			3	4
Keski-Suomi		6	1		4	6	17
Pohjois-Pohjanmaa			2			1	3
Lappi	1						1
Yhteensä	10	12	13	2	23	28	88

Kuvataidealalla ei vuonna 2008 suoritettu yhtään tohtoritutkintoa

Lähde: Tilastokeskus

Kulttuurialalla suoritettut tutkinnot

Kulttuurialoilla vuonna 2008 suoritettiin opetus-suunnitelmaperusteisessa ammatillisessa peruskoulutuksessa 2 558 tutkintoa. Yli puolet tutkinnoista suoritettiin käsi- ja taideteollisuuden opintoalalla ja yli kolmannes viestintä- ja informaatiotieteissä. Näiden kahden opintoalan tutkintoja suoritettiin kaikissa Manner-Suomen maakunnissa.

Kulttuurialan ammattikorkeakoulututkintoja suoritettiin vuonna 2008 yhteensä 1 959 tutkintoa. Eniten kulttuurialan ammattikorkeakoulututkintoja suoritetaan viestintä- ja informaatiotieteiden opintoalalla, 37 % tutkinnoista vuonna 2008. Hieman

edellistä pienempi on käsi- ja taideteollisuuden opintoala, jossa suoritettiin noin 31 % kulttuurialan ammattikorkeakoulututkinnoista. Kulttuurialan ammattikorkeakoulututkintoja suoritettiin kaikissa Manner-Suomen maakunnissa Itä-Uuttamaata ja Kainuuta lukuun ottamatta. Eniten tutkintoja suoritettiin Uudellamaalla, Varsinais-Suomessa ja Pohjois-Savossa.

Yliopistojen ylempiä korkeakoulututkintoja suoritettiin kulttuurialalla 1 196 tutkintoa vuonna 2007. Vuonna 2008 näitä tutkintoja suoritettiin lähes 2 000, mikä johtuu tutkinnonuudistuksen siirtymäajan päättymisestä kyseisenä vuonna. Vuoden 2007 tutkintomäärä osoittaa tutkintojen tyypillisempää

Kulttuurialan työllinen työvoima, osuus kaikista työllisistä ja osuus koko maan kulttuurialan työllisistä vuonna 2007 sekä uusien opiskelijoiden osuus koko maan kulttuurialan uusista opiskelijoista vuonna 2008 maakunnittain

	Kulttuuritoimialojen työlliset 2007	Osuus kaikista työllisistä 2007	Osuus kaikista kulttuurialan työllisistä 2007	Osuus kaikista kulttuurialan uusista opiskelijoista 2008
Uusimaa	52 315	6,8 %	49,8 %	26,3 %
Itä-Uusimaa	1 706	4,4 %	1,6 %	0,5 %
Varsinais-Suomi	9 031	4,2 %	8,6 %	9,0 %
Satakunta	2 830	2,7 %	2,7 %	2,9 %
Kanta-Häme	2 405	3,2 %	2,3 %	3,2 %
Pirkanmaa	8 852	4,1 %	8,4 %	8,8 %
Päijät-Häme	3 239	3,8 %	3,1 %	4,9 %
Kymenlaakso	1 748	2,2 %	1,7 %	3,1 %
Etelä-Karjala	1 128	2,0 %	1,1 %	1,0 %
Etelä-Savo	2 305	3,5 %	2,2 %	2,4 %
Pohjois-Savo	2 450	2,3 %	2,3 %	5,2 %
Pohjois-Karjala	1 733	2,6 %	1,6 %	4,8 %
Keski-Suomi	3 774	3,3 %	3,6 %	6,1 %
Etelä-Pohjanmaa	1 894	2,2 %	1,8 %	3,2 %
Pohjanmaa	2 400	2,9 %	2,3 %	2,7 %
Keski-Pohjanmaa	727	2,3 %	0,7 %	1,3 %
Pohjois-Pohjanmaa	3 860	2,4 %	3,7 %	8,6 %
Kainuu	699	2,0 %	0,7 %	1,3 %
Lappi	2 028	2,6 %	1,9 %	4,8 %
Manner-Suomi	105 124	4,3 %	100,0 %	100,0 %

Lähde: Tilastokeskus

vuositasoa. Eniten tutkintoja suoritettiin käsi- ja taideteollisuuden (23 %), kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen (20 %) sekä musiikin (19 %) opintoaloilla. Kulttuurialan yliopistotutkinnoista noin puolet suoritettiin pääkaupunkiseudulla. Tohtoritutkintoja suoritettiin kulttuurialalla vuonna 2008 yhteensä 88, joista lähes kolmannes kulttuurin ja taiteiden tutkimuksessa sekä musiikissa noin neljännes.

Koulutustarjonnan ja työllisen työvoiman suhde

Kulttuurialan koulutuksen saaneita 15-74-vuotiaasta väestöstä oli vuonna 2008 yhteensä noin 85 000 henkilöä. Vuonna 2002 vastaava määrä oli noin 60 700, joten kasvua vuodesta 2002 vuoteen 2008 oli noin 40 %. Samana aikana vastaavanikäisen tutkinnon suorittaneen työvoiman kokonaismäärää kasvoi noin 19 % kaikki alat huomioiden. Työvoimaan (työlliset ja työttömät yhteensä) kuuluvia näistä alalle koulutetuista oli vuonna 2008 noin 66 900.

Kulttuurialaan luetaan taiteiden lisäksi viestintä- ja informaatioala sekä kulttuurin ja taiteen tutkimus.

Verrattaessa kulttuurialan vuoden 2007 työllisten maakunnittaista osuutta alan työllisistä koko maassa koulutustarjonnan osuuteen koko maan tarjonnasta vuonna 2008, voidaan todeta, että 16 maakunnassa koulutustarjonnan osuus oli työllisten osuutta suurempi. Neljässä maakunnassa koulutustarjonta oli yli kaksi kertaa työllisten osuutta suurempi. Ero oli suurin, kolminkertainen, Pohjois-Karjalassa. Uudellamaalla taas kulttuurialan työllisten osuus oli lähes kaksinkertainen verrattuna koulutustarjonnan osuuteen ja Itä-Uudellamaalla yli kolminkertainen.

Kulttuuritoimialojen työllisen työvoiman osuus kaikista työllisistä oli vuonna 2007 korkein eli 6,8 % Uudellamaalla ja alin, 2,0 %, Kainuussa ja Etelä-Karjalassa. Koko Manner-Suomen keskiarvo oli 4,3 %. pääkaupunkiseudulla osuus oli 7,5 %. Tarkasteltaessa kulttuurialan työllisten osuutta kaikista kulttuurialan työllisistä havaitaan, että työllistyminen on vahvinta Uudenmaan lisäksi Itä-Uudellamaalla,

Opintoala	Ammatillinen tutkinto ²⁾		Ammattikorkeakoulututkinto		Ylempi korkeakoulututkinto		Työvoima alalla 2008 yhteensä ³⁾	Työttömiä % työvoimasta yhteensä ⁴⁾
	Työttömiä 12/2009	% työvoimasta 2008	Työttömiä 12/2009	% työvoimasta 2008	Työttömiä 12/2009	% työvoimasta 2008		
Käsi- ja taideteollisuus	2 826	13,9 %	439	9,4 %	326	9,0 %	29 448	12,4 %
Viestintä ja informaatiotieteet	1 133	14,6 %	415	11,4 %	146	4,6 %	15 854	11,2 %
Kirjallisuus					191	7,6 %	3 638	8,0 %
Teatteri ja tanssi	44	7,5 %	66	14,6 %	125	13,3 %	2 383	12,2 %
Musiikki	153	7,1 %	74	5,8 %	198	5,1 %	8 601	6,2 %
Kuvataide	204	22,8 %	221	27,1 %	54	19,6 %	2 047	24,2 %
Kulttuurin- ja taiteiden tutkimus					235	8,0 %	4 066	8,0 %
Muu kulttuurialan koulutus	33	20,6 %	65	10,2 %	8	26,7 %	897	13,5 %
Koko kulttuuriala yhteensä	4 393	13,8 %	1 280	11,1 %	1 283	7,4 %	66 934	11,2 %

¹⁾ Työttömien määrä ja työvoimatiedot ovat eri ajankohdalta, laskentatapa ei vastaa virallista työttömyysastetta. Työvoimatiedot perustuvat työssäkäyntitilaston vuoden 2008 ennakkotietoon. Työssäkäyntitilaston henkilöperusjoukko kuvaa vuoden viimeisen päivän tilannetta. Tiedot henkilön toiminnasta ja työpaikasta ovat vuoden viimeiseltä viikolta. ²⁾ Amatillinen koulutus sisältää opistoasteen koulutuksen. ³⁾ Sisältää ammatillisen, opistoasteen, ammattikorkeakoulututkinnon sekä yliopistojen kaikkien tutkintotasojen kulttuurialan tutkinnon suorittaneet.

⁴⁾ Vastaavalla tavalla laskettuna kaikilla aloilla yhteensä työttömien osuus työvoimasta oli 7,9 % (ei sisällä niitä, joilla ei ole perusasteen tai lukion jälkeistä koulutusta), ammatillisen tutkinnon suorittaneilla 9,5 %, ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneilla 4,6 % ja ylempään korkeakoulututkinnon suorittaneilla 4,0 %.

Lähde: Tilastokeskus

Varsinais-Suomessa ja Pirkanmaalla. Itä-Uuttamaata lukuun ottamatta näillä alueilla on myös suuri osa alan opiskelijoista. Suhteessa työvoiman osuuteen kaikista työllisistä Varsinais-Suomi ja Pirkanmaa eivät erotu yhtä selkeästi muusta maasta.

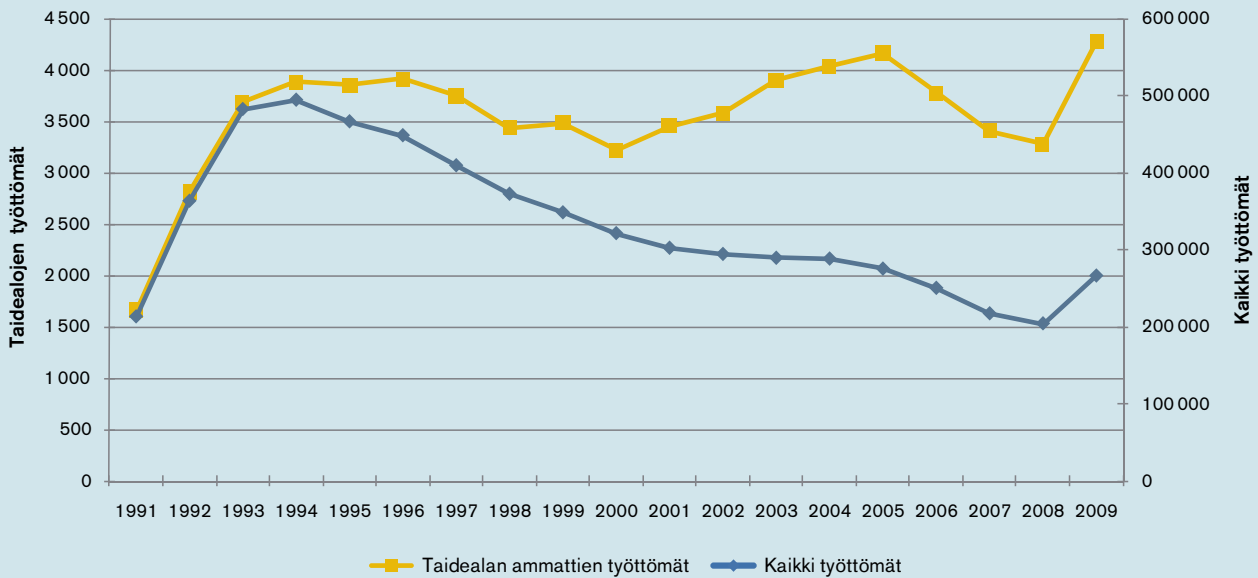
Kulttuurialan tutkinnon suorittaneiden työttömyys on selkeästi korkeampi kuin koulutetun työvoiman työttömyys keskimäärin. Suhteutettuna vuoden 2008 lopun tietoihin työvoimasta kulttuurialojen koulutettujen työttömyys vuoden 2009 joulukuussa oli 11,2 %, kun yhteensä kaikkien alojen ammatillisesti suuntautuneen koulutuksen saaneilla vastaava osuus oli huomattavasti alempi, 7,9 % (ei sisällä lainkaan niitä, joilla ei ole perusasteen tai lukion jälkeistä koulutusta). Työttömien ja työvoiman tiedot ovat eri ajankohdalta (työttömät 12/2009, työvoima 2008), mutta tästä huolimatta laskentatapa antaa hyvin suuntaa alan työttömyystilanteesta työvoiman määrän muuttuessa hitaasti.

Työttömyystilanne vaihtelee huomattavasti eri taiteenalojen ja suoritettujen tutkintojen tasojen välillä. Kulttuurialan yliopistokoulutuksen saaneilla

työttömyys oli 7,4 %, ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneilla 11,1 % ja ammatillisen tutkinnon (mukaan lukien vanha opistoaste) suorittaneilla 13,8 %.

Kulttuurialoilta paras työllisyystilanne on musiikin koulutuksen saaneilla, joiden työttömyys on lähellä kaikkien alojen keskiarvoja niin ammatillisen, ammattikorkeakoulu- kuin ylempään korkeakoulututkinnon suorittaneillakin. Yliopistokoulutuksen osalta erityisesti viestinnän ja informaatiotieteiden koulutuksen saaneiden tilanne on varsin hyvä, samoin kuin ammatillisessa koulutuksessa teatterin- ja tanssin koulutuksen saaneilla. Kaikkein heikoin tilanne on kuvataiteessa kaikilla koulutusasteilla, jossa työttöminä on joka neljäs tai joka viides koulutusasteesta riippuen.

Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2009 taideammateissa oli 4 270 työtöntä työnhakijaa, mikä on 30 % enemmän kuin vuotta aiemmin (tässä käsiteltävät taideammatit eivät vastaa edellä käsiteltäviä kulttuurialan koulutettujen määriä luokituseroista johtuen). Joissakin ammateissa työttömien määrä jopa kaksinkertaistui. Lukuihin on laskettu mukaan

Lähde: Taidealalla ennätysmäärä työttömiä, Jukka Ekholm, Tieto & Trendit 1/2010, Tilastokeskus; Työ- ja elinkeinoministeriö, työnvälitystilasto

arkkitehdit ja rakennusarkkitehdit, kirjailijat, kuvataiteilijat, muotoilijat, valokuvaajat, elokuvaajat, näyttämötaiteilijat, muusikot, ohjaajat, näyttämö-mestarit sekä eräät muu taide- ja viihdealan ammatit. Osittain suurta muutosta suhteessa edelliseen vuoteen selittää mm. työ- ja elinkeinoministeriön maaliskuussa 2009 antama uusi ohje taiteilijoiden työttömyysturvasta. Työttömiksi työnhakijoiksi on otettu nyt myös taiteilijoita, jotka ennen jäivät työttömyysturvan ulkopuolelle.

Arvio kulttuurialan koulutustarjonnan ja oppilaitosverkon tilasta

Valtioneuvoston vuosille 2007-2012 hyväksymässä koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa on asetettu koulutustarjonnan aloittajatavoitteet vuodelle 2012. Kehittämissuunnitelmassa päätettiin myös suorittaa hallituskauden puolivälissä tavoitteiden väliarviointi, joka valmistui vuoden 2009 lopussa. Väliarvioinnin mukaan kulttuuri- ja virkistystoiminnan toimialan työllisyyden arvioidaan kasvavan edelleen maltillisesti. Alan koulutuksen määrällisessä suunnittelussa on työryhmän mukaan kiinnitettävä huomiota myös muiden toimialojen kulttuuristumiseen. Kulttuuriosaamista tarvitaan yhä enemmän myös perinteisillä vientisektoreilla tuotannon ja siihen liittyvien palveluiden sekä sisältöjen

yhdistyessä. Tämän perusteella työryhmä arvioi, että kulttuurialan koulutuksen tarjonta voi olla jonkin verran ennakoitua työvoiman tarjontaa suurempi. (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:34)

Edellä mainituista seikoista huolimatta väliarvioinnissa katsottiin kulttuurialan koulutuksen nykyinen tarjonta ylimitoitetuksi. Kehittämissuunnitelmassa on kulttuurialalle asetettu noin 5 200 aloittajan tavoite vuodelle 2012. Vuonna 2008 aloittajia oli lähes 7 500, mikä on 45 % vuoden 2012 tavoitetta enemmän. Väliarvioinnin mukaan kulttuurialalla nuorten koulutuksessa aloittaneiden määrä on lievästi vähentynyt sekä vuonna 2007 että edelleen vuonna 2008. Vuoteen 2020 tehdyn ennakkoinnin perusteella koulutettavien vuotuinen sisäänotto on noin 3 500 liikaa.

Ylikoulutusongelmia on erityisesti ammatillisessa peruskoulutuksessa ja joidenkin alojen osalta myös muilla koulutuksen asteilla. Ylikoulutusta on eniten käsityön sekä viestintä- ja informaatiotieteiden aloilla. Muutamilla aloilla, kuten esimerkiksi musiikissa koulutuksen mitoitus on kuitenkin onnistunut. Alueellisesti kulttuurialan koulutustarjonta ja työvoiman kysyntä ovat pahasti epätasapainossa.

Luovat alat ovat kasvussa ja kulttuuripalveluiden kysyntä on suurta. Ongelmana on, että nykyinen kulttuuri- ja taidealojen koulutustarjonta ei kohtaa

työmarkkinoiden kysynnän kanssa eikä koulutusta vastaaviin tehtäviin työllistytä riittävästi. Samanlaisesti esimerkiksi sosiaali- ja terveystalalla kärsitään päinvastaisesta tilanteesta. Nuorten odotukset ja mielikuvat kulttuurialan koulutuksesta ja alalla työskentelystä eivät välttämättä vastaa työmarkkinoiden todellista tilannetta.

Kulttuurialan koulutustarjonta edellyttää jatkossa toimia tarjonnan sopeuttamiseksi vastaamaan kysyntää. Vähenevän työvoiman oloissa, 2010-luvulla, nykyinen koulutustarjonnan rakenne ei ole kestäväällä pohjalla ja tuottaa osaltaan työvoiman saatavuusongelmia muille aloille.

Taiteen opettajat ja opettajakoulutus

Ammatillinen opettajakoulutus antaa pedagogisen kelpoisuuden opettajan tehtäviin ammatillisissa opilaitoksissa, ammattikorkeakouluissa ja aikuiskoulutuskeskuksissa. Ammatilliseen opettajakoulutukseen voivat osallistua sekä opettajiksi aikovat että jo opettajina toimivat. Koulutusta tarjoavat ammattikorkeakoulujen yhteydessä toimivat ammatilliset opettajakorkeakoulut Helsingissä, Hämeenlinnassa, Jyväskylässä, Oulussa ja Tampereella. Kouluilla on myös alueellisesti toimivia ryhmiä muilla paikkakunnilla. Ruotsinkielistä koulutusta järjestää Åbo Akademi.

Opintojen laajuus on 60 opintopistettä ja opintojen kesto 1-2 vuotta. Tanssin ja musiikin opettajaksi voi ammattikorkeakoulusta valmistua suoraan tutkinnon yhteydessä.

Eri taiteen alojen opettajaksi opiskellaan myös yliopistoissa. Kuvataiteen opettajakoulutusta annetaan Aalto-yliopistossa ja Lapin yliopistossa, musiikin Sibelius-Akatemiassa (myös ruotsinkielinen koulutus), Jyväskylän ja Oulun yliopistoissa ja käsityön opettajakoulutusta Helsingin, Turun ja Itä-Suomen yliopistoissa sekä Åbo Akademiassa. Teatterin ja tanssin opettajakoulutusta antaa Teatterikorkeakoulu.

Helsingin yliopisto vastaa ja antaa osan opettajan pedagogisten opintojen (60 op) opintokokonaisuudesta Sibelius-Akatemian, Taideteollisen korkeakoulun ja Teatterikorkeakoulun opettajakoulutuksessa oleville opiskelijoille. Vuonna 2007 taideyliopistojen opiskelijoille oli tarjolla yhteensä 143 opiskelupaikkaa.

Vuonna 2007 kulttuurialojen ammatilliseen opettajakoulutukseen hyväksyttiin 152 uutta opiskelijaa. (Opettajat Suomessa 2008) Yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen sekä vapaan sivistystyön opettajatilanteesta tehdään kolmen vuoden välein valtakunnallinen tilastaselvitys, johon sisältyvät muun muassa opettajakunnan ikärakennetta ja kelpoisuutta koskevat tiedot. Opettajatarpeista tehdään tasaisin väliajoin ennakointi, jotta koulutus ja valmistuvien

Opettajan eniten opettama aine (perusopetus ja lukio)	Päätoimisia opettajia yhteensä	Muodollisesti kelpoisia hoitamaansa tehtävään	Taide- ja kulttuuriaineet %	Kaikki oppiaineet %
Perusopetus				88,4
Musiikki	531	415	78,2	
Kuvataide	611	527	86,3	
Käsityö (tekstiilityö)	617	568	92,1	
Käsityö (tekninen työ)	759	628	82,7	
Lukio				95,9
Musiikki	129	107	82,9	
Kuvataide	170	165	97,1	
Ammatillinen koulutus				
Taide- ja kulttuuri yhteisenä aineena	77	66	85,7	79,0
Kulttuuriala	944	639	67,7	74,2
Kansalais- ja kansanopistot				
Kulttuuriala	621	464	74,7	75,3

Lähde: Opettajat Suomessa 2008, Opetushallitus

määrä vastaisi mahdollisimman hyvin olemassa olevia tarpeita. Ennakointi on viimeksi tehty vuonna 2007. Uusi ennakointi valmistuu vuonna 2012.

Taito- ja taideaineiden opettajien muodollisessa kelpoisuudessa on eroja koulutusasteiden ja oppiaineiden välillä. Tilastokeskuksen keräämän aineiston perusteella perusopetuksessa suhteellisesti vähiten muodollisesti kelpoisia päätoimisia opettajia oli musiikissa (78,2 %) ja liikunnassa (78,8 %), kun kelpoisuustilanne oli parhaimmillaan maantiedossa ja biologiassa 95,4 %. Myös lukioissa musiikissa (82,9 %) ja liikunnassa (86,0 %) muodollista kelpoisuutta vailla olevia päätoimisia opettajia oli keskimääräistä enemmän. Kaikkien aineiden päätoimisista opettajista muodollisesti kelpoisia oli lukiossa 95,5 %. (Opettajat Suomessa 2008, Opetushallitus)

Taidetta ja kulttuuria yhteisenä aineena ammatillisessa koulutuksessa opettavien kelpoisuus (85,7 %) oli keskimääräistä (79 %) parempi. Ammatillisessa koulutuksessa kulttuurialan päätoimisten opettajien muodollinen kelpoisuus (67,7 %) oli kuitenkin alhainen verrattuna koko maan keskiarvoon (74,2 %). Sivutoimisten opettajien osalta kulttuurialan opetuksen tilanne sen sijaan oli parempi suhteessa muihin aineisiin.

Kansalais- ja kansanopistoissa kulttuurialan opettajista muodollisesti kelpoisia oli 74,7 %, eli ammatillista koulutusta useampi. Ammatillisen ja vapaan

sivistystyön osalta tietoja ei kerätty taideainekohtaisesti. (Opettajat Suomessa 2008, Opetushallitus)

Kokonaisuudesta voidaan todeta, että perusopetuksessa päätoimisten käsityön ja kuvataiteen ja lukiokoulutuksessa erityisesti kuvataiteen opettajien kelpoisuustilanne oli hyvä. Kaikissa muissa aineissa ja koulutusasteilla taide- ja kulttuuriaineiden ja alan opettajien muodollinen kelpoisuus on kaikkien oppiaineiden keskiarvoa alhaisempi.

Musiikin ja kuvataiteen aloilla on viime vuosina ollut peruskoulutuksen lisäksi koulutuslaajennuksia, joiden avulla on parannettu opettajakunnan kelpoisuustilannetta. Koulutuslaajennukset on esimerkiksi kuvataiteen osalta toteutettu alueellisesti, jotta kelpoisuuden tuottava koulutus on ollut helpommin saavutettavissa. Opetusministeriö on rahoittanut koulutuksen. Joillakin yliopistoilla on lisäksi yhteistyössä taidekorkeakoulujen kanssa koulutusta, joka tuottaa luokanopettajalle kelpoisuuden taideaineen aineenopetukseen, ns. kaksoiskelpoisuuden. Esimerkiksi Hämeenlinnan opettajankoulutuslaitoksella (TäY) on yhteistyösopimus Aalto-yliopiston kuvataideopettajakoulutuksen kanssa. Luokanopettaja saa osana tutkintoaan kelpoisuuden kuvataiteen aineenopetukseen perusopetuksessa.

Musiikin aineenopettajakoulutusta annetaan tällä hetkellä kolmessa koulutusyksikössä. Opetusministeriön selvityksen (2007) mukaan suomenkielisten

musiikin opettajien tarve on vuoteen 2020 yhteensä 170 opettajaa, mikä merkitsee vuotuisena sisäänottona noin 19 opiskelijaa. Erityisesti pulaa on tällä hetkellä ruotsinkielisistä musiikinopettajista. Opiskelijoiden jakaantuessa kolmen yksikön kesken jäävät sisäännotot kohtuuttoman pieniksi, joten koulutusyksiköiden välisen yhteissuunnittelun merkitys on keskeistä. On myös mahdollista, että uusia opiskelijoita otettaisiin vain joka toinen tai kolmas vuosi. Keskeistä olisi myös selvittää, missä määrin on tarvetta profiloita opintoja nykyistä enemmän harrastus- ja aikuisopetukseen. Pienituntisena aineena esimerkiksi musiikki on vaarassa jäädä kouluissa aineeksi, johon ei perusteta erillisiä virkoja. Siksi olisi tärkeää, että musiikinopettaja voi ottaa tutkintoonsa sivuaineeksi jonkin toisen opetettavan aineen, kuten esimerkiksi matematiikan, kielet tai jonkin reaaliaineen. (Opettajankoulutus 2020, opetusministeriön työryhmämuisioita ja selvityksiä 2007:44) Yhtenä vaihtoehtona on, että opettajan kokopäivätyö rakentuu usean eri yksikön ja koulutusasteen opettamisesta. Harrastustoiminnan laaja kysyntä tarjoaa työtilaisuuksia myös muodollisesti kelpoisille opettajille. Käytännössä toimenkuvan kokoamista useasta eri lähteestä voi hankaloittaa esimerkiksi pitkät välimatkat tai erilaiset palkka- ja työsopimukset eri opetusasteiden välillä. Erilaiset etäopetusratkaisut ja entistä tiiviimpi yhteis-

työ eri koulutusasteiden välillä voi kuitenkin mahdollistaa täysien viikkotuntien saavuttamisen.

Vapaa sivistystyö

Vapaan sivistystyön oppilaitoksissa eli liikunnan koulutuskeskuksissa, kansanopistoissa, kansalaisopistoissa, opintokeskuksissa ja kesäyliopistoissa järjestetään laajasti tutkintoon johtamatonta koulutusta erityisesti aikuisväestölle. Opiskelijamäärän arvioidaan olleen vuonna 2007 noin miljoona henkeä (Aikuiskoulutuksen vuosikirja, Tilastotietoja aikuisten opiskelusta 2007, opetusministeriön julkaisuja 2009:42).

Kulttuurialan koulutus muodostaa annettujen opetustuntien määrällä mitattuna noin puolet (53 %), vuonna 2007 koko vapaan sivistystyön koulutuksesta. Kulttuurialan vapaan sivistystyön oppilaitosten kokonaismäärä oli 344 vuonna 2007 (Alueiden kulttuurit 2009, Tilastokeskus). Oppilaitoksista oli ruotsinkielisiä 33 ja kaksikielisiä 18. Kulttuurialan koulutuksen kokonaistarjonta oli lähes 1,5 miljoonaa opetustuntia.

Koulutustarjonta opetustunneilla mitattuna vaihteli melko huomattavasti alueellisesti suhteessa aikuisväestöön. Tarjonta oli laajimmillaan Kainuussa, Pohjanmaalla, Lapissa, Etelä-Savossa ja Etelä-Pohjanmaalla, joissa se oli yli kaksinkertainen verrattuna Uudenmaan, Varsinais-Suomen ja Etelä-Karjalan

Vapaan sivistystyön oppilaitosten kulttuurialan tutkintoon johtamaton koulutus maakunnittain vuonna 2007*

	Oppilaitoksia	Suomen- kielisiä	Ruotsin- kielisiä	Kaksi- kielisiä	Opetustunteja	Tunnit (100) 25-74-vuoti- asta kohden
Uusimaa	52	33	10	9	290 494	32
Itä-Uusimaa	7	2	4	1	26 959	45
Varsinais-Suomi	30	23	5	2	85 855	30
Satakunta	16	16	-	-	56 250	39
Kanta-Häme	8	8	-	-	37 985	35
Pirkanmaa	26	26	-	-	130 297	43
Päijät-Häme	6	6	-	-	46 858	37
Kymenlaakso	13	13	-	-	45 035	38
Etelä-Karjala	10	10	-	-	27 808	32
Etelä-Savo	16	16	-	-	66 448	66
Pohjois-Savo	19	19	-	-	75 366	48
Pohjois-Karjala	12	12	-	-	55 016	53
Keski-Suomi	22	22	-	-	88 813	53
Etelä-Pohjanmaa	16	16	-	-	77 856	67
Pohjanmaa	22	3	14	5	76 367	72
Keski-Pohjanmaa	7	6	-	1	24 355	58
Pohjois-Pohjanmaa	26	26	-	-	13 060	58
Kainuu	11	11	-	-	38 862	74
Lappi	25	25	-	-	82 102	71
Manner-Suomi	344	293	33	18	1 463 786	44

* Vapaan sivistystyön oppilaitoksiin luetaan liikunnan koulutuskeskukset, kansanopistot, kansalaisopistot, opintokeskukset ja kesäyliopistot

Lähde: Alueiden kulttuurit 2009, Tilastokeskus

opetustarjontaan. Opetustuntien keskimäärä Manner-Suomessa oli 44 tuntia sataa 25-74-vuotiasta asukasta kohden.

Alueellisen saavutettavuuden eroja kuvastaa myös laskelmataulukko, jossa on esitetty laskelma, kuinka paljon opetustunteja tulisi lisätä, jotta niitä olisi 25-74-vuotiasta väestöä kohden yhtä paljon kuin Manner-Suomessa keskimäärin (44) tai Kainuussa (74). Manner-Suomen nykyiseen keskiarvoon pääsemiseksi eri maakuntiin tarvittaisiin yhteensä yli 190 000 opetustuntia enemmän. Eniten, yli 100 000 tunnin lisäys tarvittaisiin Uudellamaalla. Kainuun tunteihin väestöä kohden opetustunteja tarvittaisiin yhteensä koko maassa lähes 1 000 000 enemmän kuin nykyisin.

Opintoaloittain kulttuurialan opetustarjonta oli laajinta käsi- ja taideteollisuudessa, jossa opetustuntien osuus oli yli 37 % kaikista tunneista. Musiikissa annettiin lähes 29 % ja kuvataiteissa noin 17 % opetustunneista.

Annettujen opetustuntien määrä suhteessa 25-74-vuotiaiden määrään on pienin Varsinais-Suomessa ja toiseksi pienin Uudellamaalla. Eniten tunteja puolestaan on Kainuussa.

Vapaan sivistystyön oppilaitoksissa voidaan tarjota myös pääsääntöisesti nuorille suunnattua taiteen perusopetusta. Koska taiteen perusopetukseen erikoistuneita eri taiteenalojen oppilaitoksia ei ole kaikissa kunnissa, kansalaisopistojen tarjoama taiteen perusopetus tukee merkittäväällä tavalla opetuksen alueellista saatavuutta. Suomen Kuntaliiton tietojen mukaan taiteen perusopetusta järjestetään kaikkiaan 79 kansalaisopistossa. Näistä 20 antaa sekä yleisen että laajan oppimäärän opetusta.

Laskelma, kuinka paljon opetustunteja tulisi lisätä, jotta niitä olisi 25-74-vuotiasta väestöä kohden yhtä paljon kuin Manner-Suomessa keskimäärin (44) tai Kainuussa (74)

	Opetustunteja	Tunnit (100) 25-74-vuotiasta kohden	Opetustunteja tarvittaisiin alueella lisää valtakunnan keskiarvoon 44 pääsemiseksi	Opetustunteja tarvittaisiin alueella li- sää korkeimpaan, Kainuun tuntilukuun 74 asukasta kohden pääsemiseksi
Uusimaa	290 494	32	105 276	369 286
Itä-Uusimaa	26 959	45		16 895
Varsinais-Suomi	85 855	30	41 941	127 191
Satakunta	56 250	39	7 423	49 898
Kanta-Häme	37 985	35	9 361	40 945
Pirkanmaa	130 297	43	2 021	90 288
Päijät-Häme	46 858	37	9 648	47 342
Kymenlaakso	45 035	38	6 976	41 671
Etelä-Karjala	27 808	32	10 181	35 522
Etelä-Savo	66 448	66		7 465
Pohjois-Savo	75 366	48		38 967
Pohjois-Karjala	55 016	53		21 838
Keski-Suomi	88 813	53		34 400
Etelä-Pohjanmaa	77 856	67		8 096
Pohjanmaa	76 367	72		1 175
Keski-Pohjanmaa	24 355	58		6 782
Pohjois-Pohjanmaa	131 060	58		35 614
Kainuu	38 862	74		
Lappi	82 102	71		3 088
Manner-Suomi yhteensä	1 463 786	44	192 827 *	976 463 *

* Oppilaispaikkojen lisäyslaskelmissa yhteensä tarkoittaa maakuntien lisäystarpeen summaa

Vapaan sivistystyön kulttuurialan opetustunnit opintoaloittain
Manner-Suomessa vuonna 2007

Opintoala	Opetustunnit	Osuus kaikista tunneista
Käsi- ja taideteollisuus	546 978	37,4 %
Viestintä ja informaatioala	34 403	2,4 %
Kirjallisuus	25 481	1,7 %
Teatteri ja tanssi	162 664	11,1 %
Musiikki	422 092	28,8 %
Kuvataide	249 974	17,1 %
Kulttuurin ja taiteiden tutkimus	2 087	0,1 %
Muu kulttuurialan koulutus	20 107	1,4 %

Lähde: Alueiden kulttuurit 2009, Tilastokeskus

Johtopäätöksiä

Taidekasvatuksen kysyntää ja tarjontaa sekä sen työelisyysvaikutuksia koskeva analyysi on osoittanut tuntuvia ongelmia sekä taidekasvatuksen tasa-arvoisessa saatavuudessa että tutkintoon johtavan taide- ja kulttuurialan koulutuksen mitoituksessa.

Taidekasvatus

Suomessa taidekasvatuksen perusta on vahva, mistä johtuen siihen myös osallistuu huomattava määrä kansalaisia. Peruskoulussa taide- ja taitoaineiden opetusta saa 550 000 oppilasta, joista noin 200 000 osallistuu lisäksi koulun kerhotoimintaan. Kerhoista suurin osa on taide- ja taitoaineiden kerhoja. Lukiossa taito- ja taideaineiden opetusta saa 115 000 opiskelijaa. Ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijoiden yhteisiin opintoihin sisältyy taide ja kulttuuri-niminen oppiaine, jota opiskelee yleensä ensimmäisenä lukuvuotena 50 000 opiskelijaa. Ensisijaisesti lapsille ja nuorille järjestettyyn koulun ulkopuoliseen taiteen perusopetukseen osallistuu 135 000 lasta ja nuorta. Kun päällekkäisyydet poistetaan, lasten ja nuorten taidekasvatukseen voidaan laskea osallistuvan yli 700 000 henkilöä. Vapaaseen sivistystyöhön liittyvään kulttuurialan (taidekasvatuksen) tutkin-

toon johtamattomaan koulutukseen osallistuu 500 000 aikuista.

Yli miljoona suomalaista, noin 1 200 000, osallistuu vuosittain taidekasvatukseen. Tämä luku ei sisällä niitä kymmeniä tuhansia, jotka kehittävät taiteellisia taitojaan taidekasvatuslaitosten ulkopuolella erilaisissa orkestereissa, kuoroissa, tansstudioissa, harrastelijateattereissa ja muissa vastaavissa pätevää opetusta ja ohjausta vaativissa taide- ja taitoharrastusmuodoissa.

Taidekasvatus ei sen laajuudesta huolimatta ole kohdentunut tarkoituksenmukaisesti eikä sen saatavuus ole tasapuolista. Taito- ja taideaineiden opetuksen laatua ei koulutuksen eri vaiheissa eri syistä johtuen koeta riittäväksi. Kouluopetukseen kuuluvien valinnaisaineiden opetuksen alueellisesta tarjonnasta ei ole käytettävissä luotettavia tietoja. Opettajien muodollisesta kelpoisuudesta sen sijaan on kerätty aineistoa. Perus- ja lukio-opetuksen taito- ja taideaineiden päätoimisten opettajien muodollinen kelpoisuus on kaikkien aineiden keskiarvoa heikompa. Ainoastaan käsityön (tekstiilityön) opettajien kelpoisuus nousee yli keskiarvojen. Taito- ja taideaineiden tärkeys on tunnistettu ja niiden osuuden lisäämisestä perusopetuksessa käydään keskustelua. Oppiaineiden tuntimäärien kasvattaminen lisää myös muodollisesti kelpoisten opettajien tarvetta.

Lukioissa ja ammatillisessa koulutuksessa taito- ja taideaineita yhteisenä aineena suoritettavien kurssien määrät eroavat toisistaan selvästi. Lukiossa opiskelevien nuorten pakollisiin opintoihin kuuluu viisi kurssia taide- ja taitoaineita, kun ammatillisessa koulutuksessa olevien ikätoverien edellytetään suorittavan ainoastaan yhden kurssin kyseisissä aineissa. Taito- ja taideaineiden merkitys nuorten kehitykselle on kuitenkin sama huolimatta siitä opiskeleeko nuori lukiossa vai ammatillisessa oppilaitoksessa.

Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta, koulun kerhotoiminta ja esimerkiksi lastenkulttuurikeskusten Taikalamppu-verkoston sekä Suomen kulttuurirahaston Myrsky-hankkeen toiminta tähtäävät kaikki osaltaan samaan päämäärään: lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen. Näiden toimintojen piirissä on valtava määrä lapsia ja nuoria, mikä kertoo heidän halustaan harrastaa ja ilmaista itseään taiteen ja kulttuurin kautta. Erilaisten projektien välityksellä taidekasvatuksen piiriin on päässyt myös niitä, joiden asuinalueella harrastusmahdollisuudet ovat vähäisiä. Taidekasvatuksen tarjonnassa on eri alueiden ja taiteenalojen välillä merkittäviä eroja sekä taiteen perusopetuksessa että kansalaisopistojen taideopetuksessa.

Taiteen perusopetuksen alueellisen tarjonnan erot selittyvät osin sillä, että taiteen perusopetusta antavat oppilaitokset ovat sijoittuneet epätasaisesti (taiteen

perusopetukseen erikoistuneet erityisoppilaitokset ja kansalaisopistojen taiteen perusopetus) ja kunnan tuki toiminnalle vaihtelee suuresti. Vain osa taiteen perusopetukseen erikoistuneista oppilaitoksista on opetustuntikohtaisen valtionosuuden piirissä. Opetustuntikohtaiseen valtionosuuteen oikeuttavan ministeriön luvan saamisen edellytyksenä on, että opetus on tarpeellista ja että luvan hakijalla on ammatilliset ja taloudelliset edellytykset opetuksen asianmukaiseen järjestämiseen. Valtionosuuteen oikeuttavia lupia voidaan myöntää vain valtion talousarvion rajoissa.

Kansalaisopistojen tarjoaman taideopetuksen ja taiteen perusopetuksen kysyntä on erityisen suurta harvaan asutuilla alueilla. Opetuksen tarjonnan alueelliset erot ovat huomattavia. Opetustuntimääräerot suhteutettuna aikuisväestöön ovat eri maakuntien välillä jopa yli kaksinkertaisia. Kunta- ja aluekohtaisen taidekasvatuspalveluiden kysynnän ja tarjonnan arvioiminen olisi tästä syystä perusteltua. Arvioinnin tulisi lähteä siitä, että lasten, nuorten ja aikuisten tulisi maan eri osissa saada osallistua toivomaansa taidekasvatukseen, jota antaa alaan opetukseen erikoistunut pätevä taideopettaja.

Sovittamalla yhteen kunta- ja aluekohtaiset taidekasvatustarpeet ja taidekasvatusta tarjoavien instituutioiden tämänhetkinen tarjonta (koulun taide- ja taitoaineiden opetus, koululaisten aamu- ja iltapäi-

vätoiminta, koulun kerhotoiminta, taiteen perusopetus, kansalais- ja työväenopistojen opetus, järjestöjen tarjoamat ohjauspalvelut jne.) olisi mahdollista arvioida, kuinka paljon taidekasvatus voisi nykyisellään työllistää ja kuinka paljon lisää taidekasvatusta antavien opettajien ja ohjaajien työtilaisuuksia tarjoutuisi nykyiseen kysyntään vastaamalla.

Meneillään oleva kunta- ja palvelurakennemuutos kannustaa tämänkaltaiseen sektorirajat ylittävään asiakaslähtöiseen suunnittelutoimintaan. Vastaavasti aluehallintouudistuksen myötä uusille elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksille on annettu tehtäväksi laatia aluetason arvioita kulttuurialan palveluiden ja työllisyyden kehittämistä alueellaan.

Taide- ja kulttuurialan tutkintoon johtava koulutus

Taiteen ja kulttuurin ammatteihin tähtäävä ammatillinen ja korkea-asteen koulutus on volyymiltään laajaa. Oppilaitosyksikköjä on lähes sata. Alan koulutuksen aloittaneiden määrä vastaa 12 % nuorisokäluokasta. Koulutustarjonta on mitä ilmeisimmin koko maan tasolla suhteessa työvoiman kysyntään ylisuuri, sillä alan koulutuksen saaneiden työttömyys on suurempaa kuin työllisen työväestön työttömyysaste keskimäärin. Ongelmana siis on, että taide- ja kulttuurialan koulutus ei nykyisellään vastaa työelä-

män tarpeisiin ja koulutuspaikkojen määrän ja asteen mitoitus ei ole tarkoituksenmukainen alan arvioidusta kasvusta huolimatta.

Koulutustarjonnan alueelliset erot ovat erittäin suuret, suhteessa nuorisokäluokkaan jopa nelinkertaiset. Alueellinen koulutustarjonta on monissa tapauksissa pahassa ristiriidassa maakuntien kulttuurialan työllisten osuuden kanssa. Opiskelijoiden työllistyminen alueelle jossa he kouluttautuvat on usein hyvin epätodennäköistä. Näyttäisi siltä, että valmistuneet opiskelijat eivät myöskään onnistu itse luomaan itselleen työtilaisuuksia opiskeluseudullaan esimerkiksi yrittäjinä.

Kulttuurialan koulutuksen saaneet eivät tällä hetkellä riittävästi työllisty omalle alalleen. Yksinomaan taiteen tekemisestä elantonsa saavien joukko on pieni eikä todennäköisesti juurikaan laajene. Taide- ja kulttuurialat eli luovat alat ovat kuitenkin kasvussa. Tällä sektorilla on kysyntää mm. erilaisista taiteen soveltavan käytön tai sisällön tuotannon palveluksista sekä harrastustoiminnan ohjaajista ja pätevästä taidepedagogeista. Lisäksi osaavista managereista ja tuottajista on pulaa. Taiteilijaryhmillä tai yksittäisillä taiteilijoilla ei välttämättä ole resursseja ostaa tuottajien palveluja, vaikka tämä voisi työllään hankkia taiteilijalle tai ryhmälle lisätuloja. Yhteistyön alkuun saattaminen on osoittautunut vaikeaksi.

Myös muodollisesti kelpoisista taide- ja kulttuuriaineiden opettajista näyttäisi olevan pulaa. Perus- ja lukio-opetuksen, ammatillisen opetuksen sekä vapaan sivistystyön oppilaitosten opettajien muodollinen kelpoisuusaste on keskimääräistä heikompi. Kulttuurialalle tähtäävässä ammatillisessa koulutuksessa alaa opettavien muodollinen kelpoisuus on selvästi alle maan keskiarvon. Näistä oppilaitoksista valmistui kuitenkin vuonna 2008 yli 2 500 henkilöä, eli suurin joukko kulttuurialalle eri koulutusasteilta valmistuneista opiskelijoista.

Luovilla aloilla työskentelevien toimeentulo on usein hyvin pirstaleinen. Myös taideaineiden opettajien voi olla vaikea saada riittävä tuntimäärä kokoon yhdestä oppilaitoksesta. Opettajien opintojen ja tehtävänkuvan suuntaamista myös aikuis- ja harrastusopetukseen tulisi edistää.

Kulttuurin ja luovan talouden toimialojen ammatilaisten työllisyyskysymykset ovat erityisen tarkastelun kohteena työ- ja elinkeinoministeriön Luovien alojen strategisessa hankkeessa ja kulttuuriministerin käynnistämässä selvittäjän työssä, jonka tulokset valmistuvat kesäkuussa 2010.

Epätasapaino taide- ja kulttuurialan koulutuksessa on ilmeinen. Opetusministeriö on käynnistänyt koulutuksen järjestäjä- ja korkeakouluverkon rakenteellisen kehittämisen, joka tarjoaa hyvän foorumin myös kulttuurialan koulutuksen kokonaistarkaste-

lulle. Tavoitteena tulee olla laadultaan korkeatasoiset ja riittävän vahvat kulttuurialan koulutusyksiköt ja maan sivistys- ja työvoimatarpeita palveleva koulutuspaikkojen ja alojen mitoitus.

Aiemmin opetusministeriön politiikka-analyysejä -sarjassa ilmestyneet:

- 2010:2 Väestökehityksen haasteet opetusministeriön tehtäväalueilla
- 2010:1 Finnish Culture in European Comparison
- 2009:6 Sukupuolten tasa-arvo opetusministeriön tehtäväalueilla
- 2009:5 Suomen kulttuuri eurooppalaisessa vertailussa
- 2009:4 Suomi Kulttuurimatkailun kohdemaana
- 2009:3 Maahanmuuttajaväestön asema opetusministeriön tehtäväalueilla
- 2009:2 Finnish Education System in an International Comparison
- 2009:1 Euroopan korkeakouluopiskelijoiden sosiaaliset ja taloudelliset olot
- 2008:5 Peruskoulun opetusryhmät 2008
- 2008:4 Suomen koulutusjärjestelmä kansainvälisessä vertailussa
- 2008:3 Tutkimus- ja kehittämistoiminta maakunnittain
- 2008:2 Kulttuuripalvelut ja kulttuurityö maakunnittain
- 2008:1 Nuoriso koulutuksessa, työssä ja muussa toiminnassa
- 2007:2 Ungdomsåldersklassens studier i yrkeshögskolor och universitet
- 2007:1 Nuorisoikäluokan siirtyminen ammattikorkeakoulu- ja yliopisto-opintoihin

Opetus- ja kulttuuriministeriössä vahvistetaan tietoon perustuvaa johtamista. Ministeriön analyysiryhmä laatii muun muassa politiikka-analyysejä yhteiskunnallisesti merkittävistä koulutus-, tiede-, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan kysymyksistä.

LISÄTIETOJA:

Suunnittelija Viivi Seirala
09-160 77055,
viivi.seirala@minedu.fi
ja erikoissuunnittelija Tomi Halonen
09-160 77905,
tomi.halonen@minedu.fi